

До 170-річчя Національного медичного університету ім. О.О.Богомольця

ІСТОРІЯ КАФЕДРИ УРОЛОГІЇ

С.П. Пасечніков, В.Д. Байло, В.О. Попов

Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, м. Київ

У 2011 році головному закладу вищої медичної освіти України – Національному медичному університету ім. О.О. Богомольця виповнюється 170 років від дня заснування. Відомо, що в 1840 році відбулося підписання Миколою I Височайшого Рескрипту про відкриття медичного факультету в університеті Св. Володимира (29.04. за ст. стилем). Однак офіційна історія закладу розпочалася на рік пізніше – у 1841 році, коли при Київському університеті Св. Володимира було створено медичний факультет і у вересні того ж року на навчання прийшли перші 29 студентів. 23 (9) вересня професор М.І. Козлов прочитав першу лекцію з анатомії, а 26 (12) вересня професор В.О. Караваєв – першу лекцію з енциклопедії та методології медицини.

Заснували медичний факультет відомі вчені: М. Пирогов, В. Караваєв, М. Волкович. У 1859 році Микола Пирогов ініціював відкриття університетської клініки медичного факультету на вулиці Володимирській, 64. Також працювали ще кілька клінік Київського університету, які відкрив 1844 року перший декан медичного факультету Володимир Караваєв.

Жодна галузь науки не може успішно розвиватись без глибокого знання закономірностей попереднього розвитку. Це повною мірою стосується і урології – однієї із найдавніших медичних спеціальностей, яка в наші дні досягла значних успіхів як в діагностиці, так і в лікуванні багатьох захворювань органів сечостатевої системи чоловіків і сечової системи жінок.

З моменту відкриття медичного факультету при Київському університеті Св. Володимира (1841) урологію викладали на кафедрі хірургії. З виділенням урології в окрему дисципліну (1890) викладання урології виділилось у самостійні курси.

На медичному факультеті Київського університету з 1880 року існував факультативний курс урології, який послідовно вели приват-доценти О.А. Рустичький, А.К. Флейшнер, Н.В. Соломко. Урологічної клініки при медичному факультеті Київського університету не було, а на практичних заняттях доводилось об-

межуватися демонстрацією інструментів. Видання першого вітчизняного підручника з урології А.Г. Подреза «Хирургические болезни мочевых и половых органов» (1887) сприяло засвоєнню студентами і лікарями знань з діагностики і лікування захворювань органів сечостатевої системи.

У 1919 році в Київ приїхав один з кращих учнів видатного хірурга професора С.П. Федорова – Чайка Андронік Архипович, який у 1911 році закінчив навчання у Військово-медичній академії в Санкт-Петербурзі, а в 1914 році успішно захистив докторську дисертацію на тему «До техніки нефротомії».

У 1919 році А.А. Чайка організував урологічне відділення в Київському військовому шпиталі, а в 1924 році вже професор А.А. Чайка на базі цього відділення організував кафедру урології Київського медичного інституту. Очоливши кафедру, професор А.А. Чайка започаткував створення київської школи урологів, яка забезпечила подальший розвиток урології в Україні.

А.А. Чайка організував і протягом багатьох років був головою наукового товариства урологів України, був організатором і головою I з'їзду урологів України, який відбувся в 1939 році. Програмними питаннями I з'їзду урологів України були: організація урологічної допомоги в Україні, неспецифічні запальні захворювання органів сечової системи, латентна гонорея, надання урологічної допомоги від час війни, знеболювання в урології, використання стрептоциду.

З 1928 по 1937 рік урологію викладали факультативно на кафедрах факультетської і госпітальної хірургії. Заняття проводили доценти О.Д. Панченко і П.І. Гельфер.

У 1938 році відновлену кафедру урології очолив професор П.І. Гельфер.

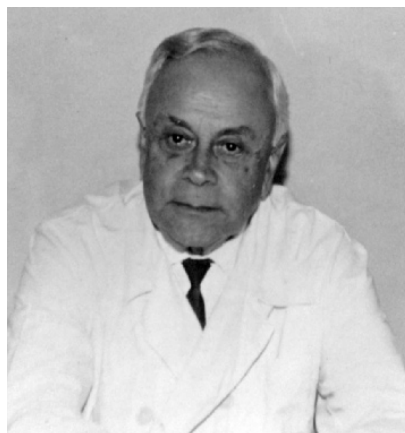
Асистентами були Б.Ф. Златман, Ю.Л. Холчанський, М.Б. Пластунов. Базою кафедри було 25-ліжкове урологічне відділення Залізничної лікарні м. Києва.

У період Великої Вітчизняної війни медінститут був евакуйований в м. Челябінськ, викладання урології проводили в факультетській хірургічній клініці, головним чином, у поліклінічних умовах.

З 1945 року, з переходом проф. П.І. Гельфера в Київський інститут удосконалення лікарів, кафедру урології знову очолює професор А.А. Чайка. Доцентом кафедри була О.В. Проскура, аси-

Чайка Андронік Архипович
(робота художника О.О. Мурашко)

Гельфер Петро Ісаєвич

стентами – Б.Ф. Златман, О.І. Янушевський, Ф.М. Шесткін.

У 1952-1953 роках склад кафедри значно оновлюється. Доцента О.В. Проскура обирають завідувачем кафедри урології Київського інституту удосконалення лікарів. Асистентами кафедри стають, закінчивши клінічну ординатуру, В.М. Скляр і М.В. Двоглазов. Кафедра тимчасово перетворюється на курс урології, який очолює генерал-майор медичної служби професор А.А. Чайка. Базою кафедри було урологічне відділення, розташоване в одноповерховому корпусі № 10 лікарні № 14, де функціонувало 90 ліжок. На той час це була найбільша в Україні за своїм оснащенням і можливостями столична клініка, яка повністю забезпечувала всю ургентну і планову допомогу урологічним хворим м. Києва та багатьох областей.

Коло наукових та практичних розроблень клініки було дуже широким, тому авторитет її був дуже великим. Постійну увагу приділяли таким захворюванням, як аденома і рак передміхурової залози, сечокам'яна хвороба. Вже в той час, коли хірургічне лікування аденоми передміхурової залози здійснювалось в два етапи, клініка була ініціатором своєчасної діагностики даного захворювання та виконання одномоментної аденомектомії. З цієї проблеми професор А.А. Чайка був доповідачем на I з'їзді російських хірургів у 1924 році та на конференції урологів України в 1934 р.

Перебуваючи на посаді головного хірурга евакуаційного пункту III Українського фронту за часів Другої світової війни, головним хірургом Київського військового шпиталю (1945–1962) та продовжуючи успішно керувати кафедрою урології до 1960 року, професор А.А. Чайка набув великого досвіду хірурга-уролога. Він опублікував близько 100 наукових праць, присвячених травматичним пошкодженням нирок та сечовивідних шляхів, захворюванням передміхурової залози, сім'яних міхурців, проблемам гнійної хірургії. Він є автором розділів «Пошкодження і захворювання сечоводів» у «Посібнику для практичного хірурга» – редактор С.С. Гирголав (М. – Л., 1931. – Т. 7) та «Оперативне лікування захворювань простати» в монографії «Оперативна урологія» – редактори С.П. Федоров, Р.М. Фронштейн (М. – Л., 1934). Вперше в СРСР проф. А.А. Чайка розробив техніку везикулектомії; оригінальну методику нефротомії і відновлення прохідності сечових шляхів при облітерації; запропонував ефективний метод пластики сечівника при складних звуженнях заднього відділу під назвою «модуляція сечівника на товстому дренажі», який позбавив багатьох хворих від позитивного надлобкового сечоміхурового дренивання або від вимушеної пересадки сечоводів у кишечник.

Професор А.А. Чайка разом із співробітниками вперше в СРСР і паралельно з урологами провідних країн Заходу розробили техніку проміжної аденомектомії та радикальної простатектомії з приводу раку передміхурової залози та сім'яних міхурців, черезочеревинну трансплантацію сечоводів у кишечник при пухлинах та ушко-

дженнях сечового міхура. Багато праць співробітників клініки і кафедри було присвячено сечокам'яній хворобі, особливо у дітей (В.М. Скляр, 1951), розроблено методи неоперативного лікування хворих із каменями сечового міхура за допомогою ультразвукового та електротідралічного впливу (Ю.Г. Єдиний, 1958–1960).

Результатом цих праць став апарат «Урат», виготовлений Київським НПО «Квант» (Ю.Г. Єдиний, О.Г. Балаєв, 1962), оригінальний екстрактор для видалення каменів з сечоводу (В.П. Пашковський). Вперше в СРСР розроблено та впроваджено в практику томографію нирок (Ю.Г. Єдиний, 1955).

Важливе місце в науково-практичній діяльності клініки посідає проблема побутових, вогнепальних та ятрогенних ушкоджень сечостатевої та суміжних органів. Обґрунтовується і пропагується метод дренивання порожнини таза за Буяльським. Удосконалюються методи оперативного лікування посттравматичних звужень сечівника, що досить часто спостерігалось у повоєнні роки. Цій проблемі присвячена докторська дисертація Б.Л. Полонського, кандидатські дисертації С.А. Лейбеля, Є.І. Добровольського.

Працюючи над проблемою туберкульозу органів сечостатевої системи, співробітники кафедри довели необхідність виконання тотальної нефруртеректомії при туберкульозі нирки (1951). З появою протитуберкульозних препаратів вивчається їхня дія та ефективність за різних форм туберкульозу сечостатевої системи, переглядається тактика хірургічного лікування цих захворювань. Цій проблемі присвячено кілька дисертаційних робіт (М.В. Двоглазов, Л.Г. Плужніков та інші).

У ті роки велику увагу кафедра приділяє питанням діагностики та лікування тяжких дуже поширених на той час травматичних міхурово-піхвових поривів. Цій проблемі присвячена докторська дисертація О.В. Проскури, що стала певним підґрунтям подальшого розроблення і впровадження в клінічну практику черезміхурової фістулографії сечоміхурово-піхвових поривів (О.Ф. Возіанов, В.М. Скляр).

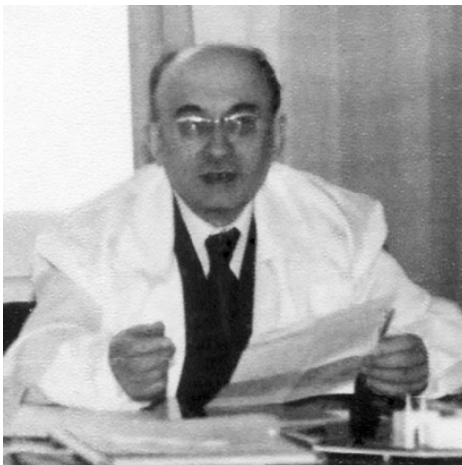
Першою в Україні кафедра розпочала працювати над проблемами дитячої урології. За її ініціативи було відкрито перше в Україні дитяче урологічне відділення. Наукові дослідження та клінічні спостереження відбилися у цілій низці кандидатських дисертацій, присвячених питанням дитячої урології (Ю.Г. Єдиний, В.М. Скляр, Л.В. Штанько, О.В. Терещенко, О.Ф. Возіанов та ін.).

Активно сприяв професор А.А.Чайка відкриттю кафедр і курсів урології в багатьох медичних інститутах України, а також Київського науково-дослідного інституту урології і нефрології.

З 1960 до 1966 року кафедру реорганізують в доцентський курс, який очолював доцент В.М. Скляр.

З 1966 по 1981 рік відновленою кафедрою керував професор С.Д. Голігорський.

У ці роки наукова діяльність кафедри була зосереджена на проблемах хронічного пієлонефриту, ниркової недостатності, дитячої урології, застосуванні радіологічних методів діагностики в урології. За цей період захищають докторські дисертації О. Возіанов, М. Терехов, О. Те-

Голігорський Соломон Давидович

рещенко, кандидатські – В. Байло, М. Зайченко, Б. Лисенко, В. Пинчук, В. Габович, В. Яременко, С. Пасечников, П. Пивоваров, М. Гуцу та інші.

З 1981 року і донині кафедру урології очолює учень професора А.Чайки заслужений діяч науки, академік НАН і НАМН України, Герой України, доктор медичних наук, професор Олександр Федорович Возіанов.

У 1987 році він одночасно стає директором Інституту урології та нефрології. У 1993 році О.Ф. Возіанов – один із засновників Академії медичних наук України – стає її президентом.

Основними напрямками наукової діяльності кафедри в той час є діагностика та лікування гнійно-запальних захворювань нирок, хірургія сечокам'яної хвороби, урогінекологія, пластична і реконструктивна урологія, функціональна діагностика і радіологічні методи обстеження сечостатевої системи, термодіагностика і ультразвукові методи дослідження в урології.

Діяльність О.Ф. Возіанова та його учнів має великий вплив на розвиток функціональної та клінічної медицини. Уперше в Україні професор О.Ф. Возіанов заснував лабораторію термодіагностики та відділення екстракорпорального руйнування каменів нирок та сечоводів, запровадив радикальну простатектомію, запропонував класифікацію передраку і раку передміхурової залози і сечового міхура.

Під керівництвом академіка О.Ф. Возіанова розроблено і впроваджено радіоізотопні методи обстеження (комп'ютерна динамічна та статична гамасцинтиграфія), емболізацію ниркової артерії при раку нирки, методи гемо- і ентеросорбції при деяких урологічних захворюваннях, нову методику черезміхурової фістулографії сечоміхурово-піхвових нориць, оригінальні інструменти для видалення коралоподібних каменів нирок та електро-резекцію аденоми передміхурової залози на відкритому сечовому міхурі у хворих з високим ступенем оперативного ризику.

За розроблення і впровадження нової методики одноетапної аденомектомії, що дала великий медичний та соціально-економічний ефект, академіку О.Ф. Возіанову була присуджена Державна премія УРСР (1983). Учні академіка О.Ф. Возіанова з числа співробітників та пошукувачів кафедри успішно захищають дисертації: С.П. Пасечников – докторську, В.О. Попов, О.П. Тихоненко, І.М. Дикан, О.А.Голець, І.М. Синишин, С.М. Півторак, В.Г. Бідний, О.Д. Нікітін, М.І. Полянська та інші – кандидатські. П'ятеро з них продовжують працювати на кафедрі: С.П. Пасечников – професором, В.Г. Бідний та В.О. Попов – доцентами, О.А. Голець і О.Д. Нікітін – асистентами, інші – за її стінами продовжують плідну науко-

Возіанов Олександр Федорович

ву та практичну діяльність як в Україні, так і за її межами.

За повоєнний період науковцями кафедри опубліковано близько 1500 наукових праць, захищено 14 докторських, 60 кандидатських дисертацій.

У наш час клініки кафедри оснащені сучасним устаткуванням для фотодинамічної діагностики пухлин сечового міхура, екстра-, інтракорпоральної та перкутанної літотрипсії, апаратурою для малоінвазивних методів лікування захворювань сечівника, сечового міхура і передміхурової залози (ендоскопічний лазер, мікрохвильова термотерапія). Протягом 2010 року в клініках лікувалися 8977 пацієнтів, виконано 4198 операцій, проконсультовано 11793 хворих. Такий ритм роботи є характерним і для минулих років діяльності кафедри, але інтенсивність її зростає.

На сьогодні кафедра урології має дві клінічні бази. Одна з баз розташована в окремому п'ятиповерховому корпусі Олександрівської міської клінічної лікарні м. Києва, де розгорнуто 3 урологічні відділення, відділення реанімації, операційний блок з окремою операційною для ендоскопічних операцій, відділення екстракорпоральної літотрипсії,

хронічного гемодіалізу. Друга клінічна база кафедри розміщена в головній шестиповерховій будівлі Державної установи «Інститут урології НАМН України», що включає поліклініку, 3 урологічних відділення, операційний блок з ендоскопічною операційною, відділення реанімації.

На кафедрі проходять навчання студенти 4-го курсу чотирьох медичних факультетів, факультету підготовки лікарів для збройних сил України та медико-психологічного факультету. З 2008 року кафедра перейшла на кредитно-модульну систему організації навчального процесу за Болонською системою.

Основними формами організації навчального процесу є лекції, практичні заняття, консультації, а також самостійна позааудиторна робота студентів. На кафедрі студенти знайомляться з різними видами патології органів сечової та чоловічої статевих систем, клінічними підходами до їх лікування, оволодівають практичними навичками та вмінням діагностики і надання невідкладної допомоги у разі травм, ниркової кольки, анурії, гематурії, гострої затримки сечі.

Для оцінювання поточного та кінцевого рівня знань студентів на кафедрі використовують 180 ситуаційних завдань та 477 тестів контролю з курсу урології (по 11–12 ситуаційних завдань і 30–32 тести на кожну з 15 тем), а також тести формату А «Крок-2» і «Крок-3». Вивчення курсу урології завершується підсумковим модульним контролем. Для самостійної позааудиторної роботи студентів на кафедрі розроблені комп'ютерні програми з

Співробітники клініки

підготовки до практичних занять та до ліцензійного інтегрованого заліку «Крок-2» і «Крок-3».

Педагогічний процес проводять досвідчені педагоги: професор С.П. Пасечніков, доценти В.Д. Байло, В.О. Попов, асистенти Ю.В. Бухалов, О.А. Голець, О.Д. Нікітін, Я.Л. Тарнавський. Кафедра є методичним центром викладання урології в Україні і базою факультету підвищення кваліфікації викладачів медичних вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації.

У 1983 році було видано перший україномовний підручник «Урологія», за який авторам – академіку О.Ф. Возіанову і чл.-кор. О.В. Люлько присуджено Державну премію в галузі медицини (2001). У 2002 році у світ

вийшло друге, перероблене і доповнене видання підручника. На сьогодні готується до друку третє видання. У 2002 році було видано «Атлас-руководство по урологии» в трьох томах. Автори – академік О.Ф. Возіанов і член-кор. О.В. Люлько.

Основними напрямками наукової діяльності кафедри на сучасному етапі є розроблення нових та оптимізація існуючих методів діагностики захворювань органів сечостатевої системи на базі використання нових малоінвазивних медичних технологій; вивчення патогенетичних механізмів уражень нирок та сечовивідних шляхів; розроблення нових методичних підходів до лікування захворювань органів сечостатевої системи.

Членские взносы (120 грн.) за 2011 год просим переслать на счет Ассоциации сексологов и андрологов Украины до 1.06.2011г. р/с 26009014038776 в филии АТ «Укресимбанк» в г. Киеве МФО 380333.

Правление УАСА